

- הקב"ה, שאחת מהן היא מידת האמת.
- ה. החובה להידבק במידת האמת נדחית מפני נזק גדול לציבור או מפני דברים אחרים שיש בהם משום הוצאת האמת לאור.
- ט. אשה נאמנת לומר "נטמאתי" רק בזמן שיש רגלים חזקות לדבר שאכן נטמאה.
- י. אשה האומרת "נטמאתי" באופן שאינה נאסרת לבעלה, יש להסתפק אם נאסרת לבעל.
- יא. לאחר תקנת חרם דרבנו גרשום, גם הבעל אינו נאמן לימר שמאמין לדברי אשתו שנטמאה.
- יב. יש להסתפק אם אשה נאמנת כשאומרת "נטמאתי" בדרך וידוי וחזרה בתשובה.
- יג. הודאה של אשה בפני עד אחד, אין לה תוקף של הודאה גם במקרים בהם היא נאמנת להודות שנטמאה.
- יד. לעובד סוציאלי, כבעל תפקיד ציבורי, יש נאמנות בזמן שמישהו מכחיש אותו.
- ג. יש מקום להסתפק אם עד אחד חייב להעיד במקום שלא ברור שתהיה תועלת בעדותו.
- ד. הגדת עדות היא מצוה שעוברים עליה בשב ואל-תעשה. ולכן אדם אינו חייב להעיד במקום הפסד ממון גדול או כשיש חשש לאיבוד מקור הפרנסה.
- ה. יש מחלוקת בין הפוסקים בדינו של אדם שהבטיח להבירו שלא יעיד על מה ששמע ממנו, אם עליו לקבל את רשותו כדי להעיד. ולמעשה נראה שחייב להעיד אף אם לא קיבל רשות.
- ו. יש מחלוקת בין הראשונים ביחס לדרשת חז"ל "שיהיה הן שלך צדק ולאן שלך צדק", אם היא מצוה מדרבנן או מדאורייתא. ולדעת רוב הראשונים היא לא כוללת חובה לקיים כל הבטחה, אלא שלא יאמר אחת בפה ואחת בלב.
- ז. החובה לקיים הבטחה ולהימנע מאמירת שקר היא חלק מהחובה הכללית להידבק במידותיו של

סימן פ

המתנת ג' חודשים לאחר גירושין מנישואין ריפורמיים

ראשי פרקים

שאלה

- א. האם נישואין אזרחיים צריכים הבחנה
- ב. הבחנה בגט שניתן מחמת קול
- ג. הבחנה בגט ישן
- ד. תוקפם של נישואין אזרחיים או ריפורמיים
- ה. המתנה בגט שניתן לפנויה לחומרא תשובה
- מסקנות

שאלה

אשה נישאה ע"י יהודים ריפורמים בארה"ב והתגרשה בגירושין אזרחיים לפני שלוש שנים. ומכיון שהחליטה להינשא לאדם אחר כאן

בארץ, התגרשה בגירושין לחומרא בפני בי"ד רבני כדת משה וישראל, לפני כשבועיים. האם היא יכולה להינשא מיד, או שמא צריכה להמתין שלושה חודשי הבחנה? מקרה דומה אירע באשה שנישאה בנישואין אזרחיים והתגרשה. וגם שם נשאלה השאלה: האם צריכה להמתין שלושה חודשים מיום מתן הגט עד שיותר לה להינשא?

א. האם נישואין אזרחיים צריכים הבחנה

נאמר בשו"ע (אה"ע סי' י"ג סעי' ז):

פילגש מיוחדת לאיש. שרוצה לינשא לאחד - צריכה להמתין.

ומקורו בשו"ת הריב"ש (סי' רי"ז) שכתב שאע"פ שמזנה מתהפכת (כדי שלא תתעבר), ולכן אינה

וכן אם נתגרשה מחמת קול קידושין בעלמא, צריכה להמתין.
ולכאורה נד"ד דומה לאשה שנתגרשה מחמת קול קידושין בעלמא, וצריכה להמתין. אלא שצ"ע אם חתונה ריפורמית יש לה דין של "קול קידושין בעלמא", או שאפילו ריח קידושין אין בה, ומה שמצריכין גט הוא לחומרא בעלמא וגרע מקול בעלמא.

ג. הבחנה בגט ישן

מחלוקת דומה מצאנו במסכת גיטין (י"ח ע"א):
איתמר: מאימתי מונין לגט (רש"י: ג' חודשים שהאשה צריכה להמתין)? רב אמר, משענת נתינה. ושמואל אמר, משענת כתיבה... והלכתא משענת כתיבה.

הרי"ף (דף ח' ע"ב) פסק כשמואל, שמונים משעת הכתיבה. ואילו הרא"ש (גיטין פ"ב סי' ז') פסק כרב, שהולכים אחר שעת הנתינה. והקרבן נתנאל (אות א') ציין שהרא"ש הולך לשיטתו בפרק ט' (סי' י"ד), שם הוא פוסק כר"י, שבגט שני הנתינה לחומרא צריכה להמתין מזמן נתינת הגט השני. וא"כ שתי המחלוקות תלויות זו בזו: שמואל, האומר "משעת כתיבה", די לו בפיוד בפועל ביניהם כדי למנות ימי הבחנה, כי משעת כתיבה היא אסורה לו. וק"ו למי שנתגרשה ממש ורק מחמת קול נותנים לה גט נוסף לחומרא. אך לרב, הסובר "משעת נתינה", צריך לומר שרק משנפרדו כדן מתחילים למנות להם ימי הבחנה. ולדעתו, גם מי שנתגרשה והגט נפסל, מונים מרגע הגט השני.

והנה הרי"ף פסק כשמואל, והרא"ש פסק כרב. ולכן יתכן לומר שגם ר"י ור"ת נחלקו במחלוקת הרי"ף והרא"ש אם לפסוק כרב או כשמואל. ויש לומר שבזה נחלקו גם המחבר והרמ"א: המחבר (אה"ע סי' י"ג סעי' א') פסק כשמואל, שמונים את חודשי ההבחנה משעת כתיבה. והרמ"א (הג"ה שם) פסק כרב, שהולכים אחר שעת הנתינה. ובהמשך (סעי' ט') הביא המחבר שתי דעות לענין יצא קול, והוא נוטה

צריכה המתנה – פילגש אינה מתהפכת. ואדרבה, כיון שרואה עצמה נשואה, רוצה ללדת כדרך העולם. ובבאר הגולה (ס"ק צ') הביא ראייה מיבמות (ל"ג ע"ב):

שנים שקידשו... והחליפו... מפרישין אותן ג' חודשים, שמה מעוברות הן.
וא"כ ברור שבנישואין אזרחיים ג"כ צריכה להמתין ג' חודשי הבחנה מזמן שהפסיקו בפועל לחיות יחדיו כבעל ואשה. אך עדיין יש לשאול אם צריכה להמתין מזמן נתינת הגט.

ב. הבחנה בגט שניתן מחמת קול

נאמר בגמרא (גיטין פ"ט ע"ב):

יצא עליה קול מזה ומזה (שנתקדשה לפני אנשים). מהו? אמר רב פפא: אף זו מגרש ראשון ונשוא שני (רש"י: ולא יגרש שני וישא ראשון... חיישין דלא לימרו גירש ראשון תחילה וקידשה שני, ועכשיו חזרת לראשון גרושה שנתארסה). אמירא אמר: מותרת לשניהם. והלכתא – מותרת לשניהם.

ועל כך כתבו בעלי התוס' (שם צ' ע"א ד"ה והלכתא): ומעשה בא לפני ר"ת. שיצא על גט אחד קול פסול, ותתנו גט שני מפני הלעו; ולא הצריכה ר"ת להמתין ג' חודשים מזמן גט שני, כיון שהראשון היה כשר ולא היה גט שני אלא חששא דלעו. והביא ראייה מכאן. דאמרינן הכא דמותרת לשניהם אע"ג דדמי למחזיר גרושתו מן האירוסין. כיון שאין כאן אלא קול בעלמא, לא הזמירו. ואומר ר"י דאין ראייה, דשאני הכא דהוי קול מזה ומזה... אבל בקול אחד יש להחמיר.
ובשו"ע (אה"ע סי' י"ג סעי' ט') הביא להלכה את שתי הדעות:

אשה שנתגרשה ויצא קול פסול על הגט והצריכה גט אחד מפני הלעו, י"א שצריכה להמתין ג' חודשים מהגט השני. וי"א שאינה צריכה למנות אלא מהגט הראשון.

ועל כך כתב הרמ"א (הג"ה שם):

ויש לחודש לסברא הראשונה (שהיא סברת הר"י בתוס').

והוסיף הרמ"א:

למדנו שאין הכרח לתלות את המחלוקת זו בזו. מיהו הרא"ש כנראה תולה את הדברים זה בזה, ולכן פסק בגט שני כר' יוחנן, ובגט ישן – כרב. ולענייננו, שלא היה כאן כלל גט, אין מקום לסמוך על המרחשת שהכריע כשמואל. עכ"פ ראינו שאמנם יש מחלוקת בין הפוסקים אם מונים את חודשי ההבחנה משעת הפירוד בפועל או משעת נתינת הגט. אך בנישואין אזרחיים, שמעיקרא לא היו קידושין אלא לחומרא, יש יותר סברה להקל.

ד. תוקפם של נישואין אזרחיים או רפורמיים

והנה, קידושין רפורמיים, לדעת רוב הפוסקים (עי' בהרחבה בשו"ת ציץ אליעזר חט"ו סי' נ"ב אות ב') אינם קידושין, וגם אין לומר "חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות" בקידושין אלו. שהרי ברגע שהלך להינשא בפניהם, הראה שאין לו שום ענין בקידושין של תורה. ואפילו אם היה תינוק שנשבה, גם אז ודאי שלא התכוון להתנהג עפ"י דין התורה, ואין לו חזקה כזאת כלל ועיקר.

ועי' שו"ת יביעראומר (ח"ו, אה"ע סי' א' בסופו) שדן בהלכה דומה. נושא הדיון שלו הוא אשה שנישאה בנישואין אזרחיים. אותה אשה התגרשה כדת משה וישראל, נישאה לאדם אחר כדין תורה, ושוב התגרשה ממנו. ועתה היא רוצה לחזור לבעלה הראשון. והגר"ע יוסף שליט"א התיר לה את הדבר, אע"פ שקיבלה גט לחומרא מבעלה הראשון.

ולדברינו, גט לחומרא מחמת קול חמור יותר מנישואין אזרחיים. ולכן, אף שבקול כתבו הפוסקים שצריכה להמתין, כאן אינה צריכה להמתין ג' חודשים.

ועי"ש שהביא בשם שו"ת היכל יצחק (להגרי"א הרצוג, ח"ב סי' ל"ג) שכתב שצריכה ג' חודשי הבחנה זהו כעין "דבר שיש לו מתירין". והגר"ע יוסף חולק וסובר דבכה"ג לא הוי כעין "דבר שיש לו מתירין" (ומקור דבריו בשו"ת נודע ביהודה, מהד"ת, אה"ע סי' ל"ב, שכתב שמי שהיתה לו

לקולא (כי הדעה המקילה היא שהובאה שם שניה); ואילו הרמ"א מחמיר כדעת הר"י.

אלא שצ"ע מדוע בדין גט שני (סעי' ט') הביא המחבר את שתי הדעות, ואילו בדין גט שניתן זמן רב לאחר הכתיבה (סעי' א') הביא רק את הדעה המקילה. וצריך לומר שאפילו אם נפסוק כשמואל, שהולכים אחר שעת כתיבה, עדיין יש לומר שביצא קול פסול על הגט הראשון יש להחמיר ולמנות מזמן הגט השני. ולכאורה נראה שהסברה הפוכה, כי כתיבת גט אינה פירוד גמור כמו נתינה של גט פסול. שהרי אחרי כתיבת גט היא עדיין אגידא ביה, ואם יחזור בו לא יצטרך קידושין מחדש; מה שאין כן אם יחזור בו לאחר נתינת גט שיצא עליו קול, יצטרך קידושין מחדש. ובדוחק יש לומר שאדרבה, כשיצא עליו קול הספק הוא על עצם כתיבת הגט אם נכתב בכלל, ולכן יש מקום אולי, להחמיר יותר. וצ"ע.

ועיין מרחשת (ח"ב סי' ב'), שנטה לפסוק לקולא כהמחבר, משום שיש להוכיח שהלכה כשמואל שמונין משעת כתיבה. כי אם מונין משעת נתינה, איך נותנים לה את הגט שהזמן שכתוב בו מוקדם, זהרי תטרודף פירות מזמן הכתיבה שלא כדין?

עוד עיין במרחשת (ח"ב סי' ב') שדן בחשש שנאמר בגיטין (י"ח ע"א) אליבא דרב "שלא יאמרו שתי נשים בחצר אחת, זו מותרת וזו אסורה". ופירש רש"י (ד"ה ב' נשים בחצר אחת):

של אדם אחד, שפירש לים ומסר שני גיטין לשתי נשיו בו ביום, אלא שזה קדם לזה כתיבתו חודש. ולשמואל, זו תינשא לסוף ב' חודשים וזו תינשא לסוף ג' חודשים, יתמרו בני אדם שראו שנתגרשו ביום אחד.

וחידש המרחשת שחשש זה לא קיים בזה"ז, אחרי שנתקן חרם דרבנו גרשום. שהרי כיום אין חשש לנישואי שתי נשים לאדם אחד. וא"כ אין עוד מקום לגזור שמא יאמרו שתי נשים מתגרשות וזו מותרת וזו אסורה, כי אין מציאות של שתי נשים הנשואות לאיש אחד. עכ"פ מזה

לפני מותו לגרש את אשתו, וציוו ביה"ד שתתגרש ע"י שליח, וכתב להתיר לה להינשא מיד משום שבעצם אינה צריכה גט כלל; אע"פ שהיה שם גט, אלא שניתן בטעות.

תשובה

למעשה נראה לענ"ד שיש מקום להקל ולוותר על ג' חודשי הבחנה באשה שהתגרשה מנישואין ריפורמיים או אזרחיים, ודי למנות את חודשי ההבחנה מאז שנפרדה בפועל מבן זוגה.

מסקנות

א. בדינה של אשה שקיבלה גט שני מחמת קול שיצא על הגט הראשון, יש מחלוקת אם צריכה להמתין מזמן נתינת הגט השני.

ב. יש מחלוקת בדינה של אשה שקיבלה גט ישן, שעבר זמן בין כתיבתו לנתינתו, אם מונים משעת הכתיבה או משעת הנתינה. לדעת הרא"ש מחלוקות אלו תלויות זו בזו, ושתייהן תלויות בשאלה אם הולכים אחר שעת הפירוד בפועל או אחר החלות הסופית של הגירושין. אך אין הכרח בתליה זו.

ג. נישואין אזרחיים, לדעת רוב הפוסקים אין להם תוקף, והוא הדין לנישואין ריפורמיים; ורק מצריכים גט לחומרא במקום שאינו מקום עיגון.

ד. פנויה שקיבלה גט לחומרא, אינה צריכה להמתין ג' חודשי הבחנה.

חזקת היתר, ונולד בו ספק לחומרא, אין אוסרים אותו מטעם "דבר שיש לו מתירין". ואף כאן אשה זו בחזקת היתר עומדת, ונישואיה האזרחיים, שלכל היותר הם ספק נישואין, אינם מוציאים אותה מחזקתה, ולכן אין לאוסרה). והנה יש אומרים שבנישואין אזרחיים אין מקום לתת גט אפילו לחומרא. דאדרבה, הוי חומרא דאתי לידי קולא, שיש לחוש שמא תקבל קידושין מאחר טרם שיגרשנה זה, ואתי למימר שקידושין אלו אינן תופסין, ולא היא (ועיי' מש"כ ביביעראומר שם בשם שו"ת אבן יקרה, תנינא סי' ל"ט). ועי"ש ביביעראומר, שכתב שרוב רובם של הפוסקים סוברין שנישואין אזרחיים אינם נישואין כלל, אלא שיש שנהגו להחמיר ולהצריך גט שלא במקום עיגון. ומתוך כך כתב לגבי זוג שהיה נשוי בנישואין אזרחיים ונתגרשו בגט כדת משה וישראל ונישאו לאחרים, שמותר להם לחזור ולהינשא זה לזו.

ה. המתנה בגט שניתן לפנויה לחומרא

לפי מה שכתבנו יוצא שאשה שנישאה בנישואין אזרחיים או ריפורמיים הרי היא כפנויה, ומה שהיא מקבלת גט אינו אלא לחומרא. ואכן מצאנו בפוסקים (עי' אוצה"פ סי' כ"ז) שגט שניתן לפנויה אינו גט המחייב להמתין ג' חודשי הבחנה. ועיי' אוצר הפוסקים (סי' י"ג אות מ"ב/ב), שכתבו בשם ספר "דברי יששכר" שדן באשה שאמרו לה שמת בעלה, והסכים הרב מקינצק להתירה, אלא שלא סמך על עצמו עד שיצטרף אליו רב אחר. ובתוך כך נזכרו שהבעל שלחם